

Farkas Miklós

EMLÉKTÖREDÉKEK A SZÓRVÁNYBÓL

Írásomnak nem az a célja, hogy részletesen leírjam életem legfontosabb mozzanatait. Kiragadtam néhány olyan történést, amelyek (talán) döntő módon befolyásolták további sorsomat, vagy legalábbis fontosak voltak. Lényegesnek tartottam felidézni néhány olyan eseményt is, amelyek a szórványba érkezésem előtt történtek.

1948-ban, hétéves koromban egy tehervagonból lógatjuk le a lábunkat Márta nővéremmel (10 éves), Jenő öcsémmel (4 éves), és nagyon élvezzük az utazást. Ugyanis az történt, hogy a tanügyi reform életbe lépése után szüleimet, akik mindketten tanárok voltak, büntetésből Marosvásárhelyről Székelykeresztúrra „száműzték”. Édesapám fő bűne az volt, hogy református teológiát is végzett, és vallástanárként szervezte az ifjúságot az IKE (Ifjúsági Keresztény Egyesület) keretében.

Minden mozgatható értékünket felpakoltuk egy tehervagonba és Kocsárd érintésével háromnapos (!) utazás után megérkeztünk Székelykeresztúrra. Megjegyzem, szüleim annyira jól érezték magukat Székelykeresztúron, hogy a visszatérési lehetőségek dacára itt töltötték le egész életüket.

Miután 1957-ben letettem az érettségi vizsgát a székelykeresztúri (egykori Orbán Balázs) gimnáziumban, felvételre jelentkeztem a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetbe. Az akkori szovjet mintára a 10. osztály elvégzése után érettségiztünk. 16 éves, 154 cm magas és 45 kilós „érett” ifjú voltam. Az orvosi vizsgálat során meg is jegyezte az egyik orvos: fiúcska, maga menjen haza, hogy még érjen egy kicsit. (Amint az később kiderül az írásból, ez sikerült is).

Miután mind a négy felvételi tantárgyból jól sikerült az írásbeli vizsgám, nyugodtan jelentkeztem szóbelire. Az egyik felvételiző társam megkérdezte, hogy miért jöttem el a szóbelire, hiszen nem sikerült az írásbeli vizsgám. Hitetlenkedve néztem meg a kifüggesztett listát, és döbbenten láttam, hogy a nevem mellett az szerepel: *respins* (sikertelen). Egyáltalán nem értettem a dolgot, s ráadásul még a szüleim is szidtak, hogy nem készültem fel a vizsgákra.

Nem hagytam annyiban, kérésemre megkerestük az intézet titkár-nőjét (aki rokonunk volt), és ő megmutatta a négy dolgozatomat. Kettőre tízes, egyre kilences jegyet adtak, s a negyediket áthúzták, ráírták: *copiat* (másolt). Az érdekesség csak az volt, hogy már akkor annyira rövidlátó voltam, hogy sem az előttem, sem a mellettem levő társam dolgozatát egyáltalán nem tudtam elolvasni.

Édesapám értetlenkedésére azt tanácsolta a titkár-nő, hogy kérdezze meg a káderest. Hamarosan kiderült, hogy a (mindenható) káderes édesapám tanítványa volt Marosvásárhelyen. Felháborodásunk láttán, megmutatott egy névsort, amit a Párttól (az akkori Román Kommunista Párt) kapott, s amelyen azoknak a felvételiző diákoknak a neve szerepelt, akik nem juthatnak be. Az ok: szüleik „osztályidegenek”, vagyis a kommunista rendszer számára megbízhatatlanok.

Fogadkoztott, hogy ha jövőben újra jelentkezem a felvételi vizsgára és sikerül bejutnom, akkor a listát nem veszi figyelembe. Erre azt válaszoltam: köszönöm, nem kérek belőle. Az, hogy miért nem mentem el még egyszer felvételizni az Orvosi Egyetemre, gondolom, eléggé világos. Mélységesen felháborított az eljárás.

Követve a családi hagyományokat, elkezdtem készülni a francia szakra. Mind édesanyám, mind édesapám francia szakos (is) volt, mindketten hosszabb időt töltöttek Franciaországban. Másrészt abban az időben a székelykeresztúri gimnáziumban nagyon gyenge matematikaoktatás folyt. Neves ember, Pásztori Gyula (húga, Pásztori Ditta, Bartók Béla felesége volt) tanította a matematikát, sajnos, ebben az időben már alkoholista lett. Reálszakra nem is gondoltam.

Hogy hasznosan töltssem a kimaradó évet, beírtam a segesvári gimnázium román tagozatának tizedik osztályába (akkor ez volt a középiskola utolsó osztálya), „lógóba”, ami azt jelenti, hogy nem szerepeltem a naplóban, de eljártam az órákra. (1963-tól ebben a iskolában tanítottam 42 éven keresztül.)

A téli szünetben édesapámmal leültünk beszélgetni a jövőmről. Ő tette fel a kérdést: mit szólnál, ha francia helyett matematika szakra mennél? Döbbenten hallgattam, majd arra kértem, sorolja fel az indokait. Azzal indokolta, hogy az elkövetkező időszakban a nyelveknek kevesebb szerep jut az oktatásban (kivéve az orosz nyelvet), a matematikára pedig nagy hangsúlyt fognak fordítani. (Mennyire igaza lett!). Nem nagy meggyőződéssel ígértem meg, hogy megpróbálhatom.

Nagy szerencsémre, abban az évben egy fiatal, szász nemzetiségű tanár helyettesítette a szülési szabadságra ment tanárnőt, akivel jól megértettük egymást. Komolyabban kezdtem foglalkozni a matematikával, folyamatosan bombáztam kérdéseimmel a tanárt, s kezdtem megszeretni a nehezebb feladatokat is.

A felvételi vizsga előtt felkerestem egy kolozsvári tanársegédet, aki 20 órát foglalkozott velem. A felvételi rendszer annyit változott, hogy volt egy vizsga nyáron, egy pedig ősszel az „osztályidegen elemek” számára. 30 hely volt a matematika–fizika szakon, a nyári 15 helyre 14-en jelentkeztek, az őszi 16 helyre pedig 84-en. Közepes tudással simán bejutottam.

Végeredményben jól tettek velem Marosvásárhelyen azzal, hogy nem vettek fel, egyrészt kitűnően megtanultam a román nyelvet (amire nagy szükségem volt a két egyetem egyesítése után), másrészt megbarátkoztam egy csodálatos tudományággal, a matematikával. Az sem elhanyagolható tény, hogy ereimben „pedagógus vér” csörgedezett, ti. szüleim kitűnő tanárok voltak.

Az más kérdés, hogy hézagos tudásomat fokozatosan pótolni kellett, ami elég jól sikerült. Talán emiatt foglalkoztam behatóbban a matematika oktatásával, és írtam tankönyveket is.

1963-ban államvizsgáztam a kolozsvári BBTE matematika–mechanika szakán (de már az államvizsgára a matematika szakot választottam). Nagy várakozás előzte meg a kihelyezéseket. Az volt a szokás, hogy azokat a végzeteket, akiknek az államvizsga jegye, valamint az öt év átlaga meghaladta a 9,50-et, „benntartották”, azaz egyetemekre, vagy főiskolákra helyezték ki, az ország többi végzettjeinek pedig Bukarestbe kellett menniük, hogy a megadott helyek közül, az általánosok alapján válasszanak. Mivel az előző kategóriába kerültem, és Kolozsváron nem volt hely, a Marosvásárhelyi Pedagógiai Főiskolát kértem, mert akkor már udvaroltam a leendő feleségemnek, aki másodéves hallgató volt az orvosi egyetemen.

Három nappal a kihelyezés előtt közölte velem a dékán, hogy még sincs hely Marosvásárhelyen (mint később kiderült, abban az évben nem mehetett oda magyar nemzetiségű végzős), de választhatok bármi mást, Kolozsváron kívül. Ezt visszautasítottam, és azt mondtam, hogy akkor inkább elmegyek Bukarestbe a választásra.

Ennek előzményeként el kell mondanom, hogy 1960-ban magyar tagozatot hoztak létre Segesváron, az akkori 1-es számú líceumban. Kiss Dénes magyarszakos tanár, szüleim jó barátja, akkori rajoni tanfelügyelő, akinek meghatározó szerepe volt a tagozat létrehozásában, már akkor meg akart győzni, hagyjam ott az egyetememet, jöjjenek Segesvárra, majd befejezem tanulmányaimat a látogatás nélküli tagozaton. Ezt természetesen nem fogadtam el, de megígértem, hogy ha csak egy mód adódik, Segesvárra jövök.

A bukaresti választáson mintegy 500 végzős jelentkezett az egész országból, én harmadiknak választhattam. Az érdekes az volt, hogy Segesvár nem szerepelt a listán, de Kiss Dénes azt ajánlotta, hogy válasszam Gogán községet, ami viszont rajta volt, s azonnal jöhetek Segesvárra.

Harmadikként választottam, rengeteg lehetőségem volt nagyobb városokat kérni, de én, mindenki megdöbbenésére Gogánt jelöltem meg. Amikor kijöttem, több újságíró faggatott, hogyan lehet az, hogy ilyen magas általánossal egy községet választottam, biztosan ott születtem, vagy valami más kötődésem van. Nem kezdtem magyarázkodni, hanem rájuk hagytam.

Azóta is sokan felteszik a kérdést: miért éppen Segesvárt választottam, nem is iskolát, hanem csak egy tagozatot, amely ráadásul csak három éve alakult meg?

Nagyon vonzott a rendkívül nehéz feladat: egy ismeretlen, „nevesincs” iskolában olyan eredményeket elérni, amelyek versenyképessé teszik diákjainkat mind az érettségi, mind az egyetemi és főiskolai felvételi vizsgákon.

Akkor még nem sejtettem, hogy *szórványban tanárnak lenni egyfajta missziós küldetés, az oktatás mellett még rengeteg feladat vár rám. Sohasem gondoltam arra, hogy matematika tanárként táncoktató, színdarab rendező, művelődésszervező is leszek.*

Segesváron a román tagozat mellett csak egy magyar osztályt engedélyeztek, annak ellenére, hogy kettőre is lett volna igény. Diákjaink Segesvárról, Medgyesről, a közeli falvakból (mintegy 50 km-es körzetből) érkeztek, de még a Székelyföldről is jöttek azzal a céllal, hogy anyanyelvű tanulásaikkal mellett megtanulják a román nyelvet is.

Volt olyan diákunk, aki csak három-négy szót ismert, román órán a segesváriak tolmácsoltak, ha a tanár kérdezett valamit tőle, s ma megbecsült mérnök Segesváron, akinek nem gond megszólalni ezen a

nyelven. (Tehát mese az, amit ma sokszor hangoztatnak, hogy a magyar gyermekek nem akarják megtanulni a román nyelvet. Egyrészt hiányzik a román környezet, amelyben megtanulhatnák a nyelvet, másrészt az illetékesek nem akarják megérteni, hogy nem lehet a románt anyanyelvi szinten tanítani a magyar gyerekeknek.)

Kollégáim és jómagam is jómagam is nagyhírű, több évszázados iskolákban végeztük tanulmányainkat, ahol erős hagyományok léteztek. Ezeket a hagyományokat igyekeztünk meghonosítani „vadonatúj” osztályainkban, ami fokozatosan sikerült. Szórványban nagy gondot kellett fordítanunk a diákok (sőt a szülők) magyarságtudatának erősítésére, a beszélt magyar nyelv tisztaságára, hogy megakadályozzuk (vagy legalább lassítsuk) a lemorzsolódást.

Másrészt nagyon fontos volt, hogy a különböző versenyeken, vizsgákon diákjaink megállják a helyüket és minél többen folytassák felsőbb szintű tanulmányaikat. Ez is sikerült, mivel néhány év elteltével volt olyan esztendő, amikor a mi egy osztályunkból többen jutottak be a felsőoktatásba, mint a román tagozat két osztályából együttesen.

Az más kérdés, hogy minden iskolai évben, különböző trükkökkel, próbálták felszámolni a magyar tagozatot, ádáz küzdelmet kellett folytatnunk a fennmaradásért.

A második iskolai évemben, egy szép őszi vasárnapon közmunkára kellett vinnem négy osztályt, kettőt a román, kettőt a magyar tagozatról. (Bizony, akkor nemhogy szabad szombatunk, hanem többször szabad vasárnapunk sem volt, ami egy mai tanárnak, diáknak elképzelhetetlen.) Feladatunk az volt, hogy egy elég nagy területen betakarítsuk a takarmányrépát.

Egy adott pillanatban azt veszem észre, hogy az egyik diák vidáman fürdözik a Nagyküllőben. Miután megszólítottam, kiderült, hogy a román tagozat egyik diákja, s kérésemre, hogy hagyja abba a fürdözést és csatlakozzon a többiekhez, pökhendien azt válaszolta, hogy most nincs kedve dolgozni. A többiek nem kis kárörömmel figyelték a jelenetet. Csak mintegy óra múlva jött ki diadalmas képpel, s akkor két hatalmas fenékberúgással „jutalmaztam” a szemtelenkedését. Annyira meglepődött, hogy azonnal beállt a többi diák közé, és becsületesen elvégezte a munkáját.

Másnap reggel sápadt arccal közölte velem az igazgató, hogy a fiú a városi elsőtítkár fia, és máris feljelentést tett ellenem, ami nagyon

könnyen az állásom elvesztéséhez vezethet. Megjegyzem, az akkori egypártrendszerben (kommunista párt) az elsőtitkár élet és halál ura volt. Alig telt el egy kis idő, hívat az igazgató és közli, hogy azonnal szakítsam meg az órát és jelentkezzem F. elvtársnál, az elsőtitkárnál. Én, a naiv titán, azt válaszoltam: ha dolga van velem, jöjjön ide. Az igazgató előbb utasított, majd könyörgésre vette a dolgot, de én nem tágitottam. Másnap ugyanez megismétlődött, de akkor sem mentem el.

Legnagyobb meglepetésemre többet nem hívtak. Csak később tudtam meg, hogy F. elvtárs ellen fegyelmi eljárás van folyamatban, mivel viszonya volt egyik beosztottjával, és hamarosan át is helyezték egy másik városba. Csak így úszhattam meg a dolgot.

A fiú az iskolánkban maradt, és két év múlva az érettségi banketten odajött hozzám a következő szöveggel: tisztelem, becsülöm a tanár urat, mert ön volt az egyedüli, aki ujjat mert húzni velem és az apámmal.

A hetvenes években a „Nagyfőnök” (Ceaușescu) utasítására az elméleti líceumok átalakultak ipari líceumokká. Mint már említettem, addig csak egy osztály működhetett a magyar tagozaton. Ezután megengedték, hogy két párhuzamos osztályunk legyen, kilencedik és tizedik, de a tizenegyedik osztályba már csak felvétellel lehetett bejutni, így egy osztály ment tovább.

Egy osztály kötelező létszáma 36 volt, így a két osztályba 72 tanulót vehettünk fel. Ha a jelentkező tanulók száma meghaladta ezt a számot, akkor felvételi vizsgát kellett szervezni. Az egyik évben a román tagozatra 72, a magyarra pedig 73 tanuló iratkozott be. Amikor megkérdeztük az iskola igazgatóját (aki egyébként ellenségesen viszonyult tagozatunkhoz), lesz-e felvételi vizsga, megnyugtatóan, hogy nem lesz. Ezt egy hétfői napra tűzték volna ki.

Éltünk a gyanúval, nehogy kicselezzenek, ezért szombaton odaállítottunk két diákot az iskola közelébe, hogy azonnal jelezzék, ha valamit kifüggesztenek az iskola kapujára.

A tanárok egy része a közeli vendéglőben részt vett egy érettségi találkozón, a másik része pedig egy másik helyiségben egy szülői bálon. Este 7 óra után a két diák jelentette: megjelent egy hirdetés az iskola kapuján, amely szerint lesz felvételi vizsga. Ez volt a „vezércsel”, tudniillik azt remélték, hogy még egy osztályba sem lesz elég jelentkező, így a másik osztályt felszámolhatják. Azonnal mozgósítottuk a kollégá-

kat, szülőket, hogy értesítsék a felvételizőket, s akit nem sikerült elérni, azokat vasárnap személyesen kerestük fel, egyet nem tudtunk elérni, mert elutaztak a tengerpartra.

Az igazgató főlegnagyobb meglepetésére hétfő reggel 72 magyar diák jelentkezett, a román tagozaton pedig sokkal kevesebb (persze ez nem számított). Mi több, közöltük az igazgató fővel, hogy mivel nincs túljelentkezés, ezért a törvény szerint nem kell vizsgát tartani. Hosszas tanakodás következett a megyei tanfelügyelőséggel, de nem volt mit tenniük.

Rendkívüli pártgyűlés az iskolában, témája: fegyelmi eljárás indítása ellenem. Indok: a szeptemberi kéthetes közmunka helyett irredenta tevékenységet folytattam a gyimesi csángók körében, diákjaimmal együtt. Az történt, hogy a Román Televízió magyar nyelvű adása *Kaláka* című műsorokat szervezett, amelyben diákok mutatták be néprajzi gyűjtéseik eredményeit, majd nyilvános táncház következett.

Az egyik szerkesztő megkeresett azzal a kéréssel, hogy diákjaink vegyenek részt egy kéthetes gyűjtésen a gyimesi csángóknál, Kallós Zoltán irányításával, majd az eredményeket mutassuk be a székelyudvarhelyi *Kaláka* műsorában. Nagy örömmel vállaltam a csapat szervezését és vezetését. Össze is állítottam a csapatot, amelyben a diákok mellett három tanár is szerepelt, és vártuk a szeptember elsejei indulást. Megjegyzem, hogy erre az időszakra esett az év eleji közmunka is.

Két nappal az indulás előtt kaptam egy „fülest”, mely szerint meg fogják tiltani nekünk az utazást, azért, mert közmunkaidő alatt nem lehet mással „szórakozni”. Erre fel azonnal rendeltem egy autóbust, és elutaztunk Gyimesközéplekora, ahol el is szállásoltuk a csapatot. Feleségemnek megmondtam, hogy egyetlen telefonhívásra sem válaszolok, ő pedig nem tudja, hol vagyok. Másnap többször hívtak telefonhoz, végül kénytelen voltam beszélni az egyik kollégával, aki könyörgésre vette a dolgot: azonnal jöjjünk haza, az egész csapattal együtt, mert aznap délutánra pártgyűlést hívtak össze, amelyen részt kell vennem. A csapatot ott hagytam a két kollégával, én meg hazautaztam a gyűlésre. A pártgyűlésen a kiküldött elvtárs szidott keményen, és azt követelte, hogy azonnal hozzam haza a csapatot, és utasításokért másnap 11 órakor jelentkezzem M. elvtársnőnél, a pártszékházban. Meg is jelentem, s miután vártam egy órát, de az

elvtársnő nem jelentkezett, beültem az autómba, és egy újabb kollégával meg egy filmes barátommal visszamentem Gyimesközéplekora.

Végül a tartózkodást lerövidítették 12 napra, de nyugodtan állíthatom, hogy életem egyik legcsodálatosabb élménye volt megismerni a gyimesi csángómagyarokat, a vidéket, ahol élnek, és együtt dolgozni Kallós Zoltánnal.

Hazatértünk előtt filmes barátommal interjút készítettünk a gyimesközépleki román tannyelvű szakiskola igazgatójával és párttitkárával (ők biztosították a szállást és az étkezést), akik örömeiket fejezték ki, hogy hozzájárulhattak ehhez a nagyon értékes munkához.

Két héttel később, kérésemre pártgyűlést hívtak össze, amelyre meghívtuk a „tüzet okádó” vezető elvtársat, s bemutattuk a kisfilmet, amelyen látható volt a csángók tánca és a két interjú.

Akik nem ismerik a csángó népviseletet, meg voltak győződve, hogy románokról van szó. Megjegyeztem: ezt nevezte az elvtárs irredenta tevékenységnek, amely éppen a román–magyar közeledést szolgálta.

Természetesen ezzel nem lett vége az „afférnak”, még egy jó évig folyt ellenem a harc, ami végül úgy ért véget, hogy öcsém, aki akkor újságíró volt Bukarestben, közbelépett egy magas rangú ismerősénél. (Ezt csak évekkel később közölte velem!)

Év végi kiértékelő gyűlésen, ahol a városi és környékbeli tanárok, tanítók (románok, magyarok egyaránt) vettek részt, iskolánk igazgatója a következőket közölte: van olyan diákunk, aki a nemzetközi matematika olimpián nagyszerű eredményeket ért el. (Sem név, sem a felkészítő tanár neve.) Az történt ugyanis, hogy az egyik kiváló tanítványom, Némethi András (ma tudományos kutató a budapesti Rényi Intézetben, és egyetemi professzor, a Széchenyi-díj birtokosa, az MTA levelező tagja) két egymásutáni évben kijutott a nemzetközi matematika olimpiára és a második alkalommal II. díjat nyert.

20 éves érettségi találkozó, a banketten egy pohár bor mellett emlékezünk, s nagyokat derülünk a történteken. Egyik vendiák megjegyezte: a tanár úrnál vidáman buktunk meg matematikából. Egy kissé meglepődtem, s kértem, hogy fejtse ki bővebben. A tanár úr közölte velem (s még voltak egy páran), hogy ez a tudás nem elegendő az átmenő jegy eléréséhez, s ha a pótvizsgán jobban szerepelek, akkor felsőbb osztályba léphetek, vagy érettségi vizsgára állhatok. Semmi harag, szidás, emelt hang.

A jobb megértéshez hozzá kell tennem, hogy abban az időben nagyon nehéz volt az érettségi vizsga, idegen városban, idegen tanárok előtt vizsgáztak diákjaink. Általában nagyon magas volt a bukási százalék, különösen matematikából. Ezt úgy előztem meg, hogy mind a diáknak, mind a szülőknek elmagyaráztam, hogy az illetőnek semmilyen esélye nincs arra, hogy átmenő jegyet kapjon a vizsgán, ezért jobb, ha a pótvizsga után jelentkezik az érettségi vizsgára. Ez általában működött, s emiatt nem volt harag közöttünk.

A '80-as évek elején történt, hogy az egyik végzős osztályból elvitték a fiúkat sorozásra, s csak a lányokkal maradtam a matematika órán. Ilyenkor sohasem „matekoztunk”, hanem elbeszélgettünk a lányokat legjobban érintő kérdésekről: szerelem, házasság. Meglepően őszinte kérdésekkel ostromoltak, érdekes vélemények hangzottak el, időnként heves vitákra is sor került.

Az egyik fő problémájuk a vegyes házasság kérdése volt, amely szórványban (sajnos) nagyon gyakori. Miután meghallgattam a véleményeket, kifejtettem, hogy alaposan el kell gondolkodni, mielőtt valaki vegyes házasságot köt. A szokásos súrlódások mellett olyan kérdések merülnek fel, mint például: milyen nevet kapjon a gyerek? Milyen óvodába, majd később milyen iskolába járjon? Tanulja-e meg mindkét szülő anyanyelvét?

A vegyes házasság csak akkor lehet problémamentes, ha ezek a kérdések rendeződnek, mindkét fél megtanulja (bizonyos szinten) egymás anyanyelvét, ismeri és tiszteli egymás kultúráját. (Sajnos ez a legritkább esetekben fordult elő.)

Másnap hívtak a Szekuritátéra. Kiderült, hogy minden osztályban volt beszervezett megfigyelőjük. Azzal fogadott egy őrnagy, hogy én ellenzem a vegyes házasságot, s majdnem szóról szóra elismételte, amiket mondtam az órán.

Miután kifejtette elmarasztaló (időnként fenyegető) véleményét, én csak annyit mondtam: az informátoruk elfelejtette elmondani, hogy szerintem mikor problémamentes egy vegyes házasság, amit továbbra is fenntartok. Érdekes módon, nem foglalkoztak tovább a kérdéssel.

Egyik nap az igazgató hívhatja a feleségemet (aki akkor orvosként dolgozott a rendelőintézetben-poliklinikán), és kérdőre vonja, hogy miért beszél magyar nyelven egyes beosztottjaival és a betegekkel? A válasz nyilvánvaló volt: mivel magyar nemzetiségűek. Szigorúan

meghagyja, hogy ezután csak román nyelven beszélhet a rendelőjében. Feleségem természetesen tiltakozott.

Az történt, hogy volt egy megbízott az asszisztensek között, akinek az volt a feladata, hogy jelentsen a feleségem tevékenységéről. A legközelebbi pártgyűlésre felkészülten érkezett a feleségem. Írtam neki egy négyoldalas szöveget, amelyben hivatkoztam az alkotmány megfelelő paragrafusára, Ceaușescu elvtárs beszédeire (könnyű volt, mert mindent mondott, s azoknak az ellenkezőjét is). Történetesen egy ilyen is: a vegyes nemzetiségű helyeken a szolgáltatóknak meg kell tanulniuk az illető nemzetiség nyelvét.

Mindenki nagy meglepetésére szót kért a gyűlésen (addig sohasem szólt hozzá), előadta a sérelmét és hangsúlyozta, hogy ő igyekszik mindenkivel saját anyanyelvén beszélni: a románnal románul, a szásszal németül, a magyarral magyarul, majd felolvasta a szöveget. Döbönt csend követte a felolvasást, majd a gyűlést vezető elvtárs azonnal szünetet rendelt el. Szünet után úgy folytatták, mintha semmi sem történt volna, egy árva szó sem esett az ügyről. Később hívatta az egyik párttitkár, s kijelentette, hogy számukra ez nagyon érzékeny kérdés, mire a feleségem: számára is. Ebben maradtak.

Mintegy két hét múlva bekopogott a rendelőjébe egy elegánsan öltözött úriember és bemutatkozott, hogy ő a bukaresti főügyész. Arról érdeklődött, hogy ismeri-e a segesvári főügyészt (aki történetesen szintén magyar nemzetiségű volt). Feleségemnek halvány fogalma sem volt, hogy ki a segesvári főügyész, s miután az illető megnevezte, mondta, hogy csak látásból ismeri. Ezután a bukaresti főügyész eltávozott.

Nem nagyon értettük a dolgot, de később kiderült, hogy ürügyet kerestek a segesvári főügyész lemondatására, s azt hitték, hogy a szöveget ő írta. (Ez számomra volt hízelt.) Egyébként olyan szöveg volt, hogy a legrosszabb indulattal sem lehetett belekötni egyetlen sorába sem. Érdekes módon, a gyűlés után, a román kollégáinak döntő többsége nagyobb tisztelettel viszonyult a feleségemhez.

Szintén a '80-as évek elején történt, hogy egy napon, amikor kijöttem az iskolából, megszólított egyik ismert szekus órnagy, hogy hazakísér, mivel szeretne elbeszélgetni velem. Az úton mindenféle kérdéseket tett fel, persze megfelelő óvatossággal feleltem. Miután hazáig értünk, elmondta, hogy egyszer szeretne meglátogatni, s meg is egyeztünk egy

másnap esti órában. Azzal távozott, hogy ezt nem szabad elmondanom a feleségemnek, sőt, ha lehetséges, ne is legyen otthon. Roppant zavarban voltam, ezeket nem lehetett lerázni következmények nélkül. Természetesen elmondtam a feleségemnek a dolgot, és másnap este, amikor csengetett, ő nyitott neki ajtót. Megkérdezte, hogy ki ő és kit keres? Azt válaszolta, hogy a tanár úr tanítványa volt az esti líceumban, és velem szeretne beszélni. A feleségem azt válaszolta, hogy a tanár úr nem tanított az esti líceumban, és becsapta az ajtót, mire ő kénytelen volt távozni.

Nyilván nem adta fel olyan könnyen, két nap múlva megint várt az iskola előtt és újra hazakísért. Most már nyíltan elmondta, hogy szeretné, ha beszélne neki rendszeresen arról, hogy mi hangzik el a tanári szobában, sőt megnevezett néhány személyt, s megkérdezte, hogy mi a véleményem róluk.

Három éjjel nem aludtam, azon vívódtam, mit lehetne csinálni, hogy következmények nélkül megszabaduljak tőle. A baj az volt, hogy már régóta bekerültem a szeku látókörébe, egyik főszervezője voltam a segesvári magyarság művelődési életének, 1975-ben a Petőfi-emlékünnepelet be is tiltották. Végül zseniális ötletem támadt. Legközelebb, amikor várt rám az őrnagy, nekitámadtam, miért vár az iskola előtt? Azóta a kollégák közül senki sem akar velem szóba állni, hogy lehet így jelenteni róluk, ha senki sem bizalmas velem szemben? Ha meg szándékosan akart kompromittálni, akkor holnap jelentem a városi pártbizottság elsőtitkárának.

Erre csak hebegett-habogott, s utána békén hagyott. Persze sokszor láttam, hogy figyel, ő volt rám állítva.

Az 1990-es változások után, április tájékán találkoztam vele az utcán, s miután kedvesen köszöntött, megkérdezte: hogy vagyok. Nagy mérgesen válaszoltam: hogy lehetnék, amikor ilyen alakokkal találkozom, mint ő. Miért nem tűnt el a látóhatárról? Vigyorogva felelte: ő nem tehet róla, hogy miután elbocsátották a megszűnt szekutól, most visszahelyezték állásába, ugyancsak őrnagyi rangban. (Az történt, hogy a marosvásárhelyi pogrom után visszaállították a titkosszolgálatot, SRI néven.) Mivel akkor elég magas politikai tisztségem volt a magyarság képviselőjében, mondom neki: biztosan, továbbra is ő figyel engem. Erre csak rábólintott.

Az 1989-es decemberi fordulat (semmikép sem nevezném forradalomnak!) óriási reménységeket keltett mindenkiben. Kiszabadultunk egy sötét diktatúrából, amelyben a magyarság hatványozottan érezte az elnyomást, fokozatosan, gyors ütemben sorvasztották el a magyar tannyelvű oktatást.

Román barátaim kérésére, hosszas vívódás után beléptem a politikai életbe, felvállaltam a segesvári magyarság képviselőjét, és magas tisztséget töltöttem be a helyi Megmentési Front vezetőségében. Feladataim közé tartozott a segesvári román és magyar tannyelvű oktatás, művelődés szervezése és az egyházakkal való kapcsolattartás.

Segesváron, ahol három nemzetiség élt egymás mellett, aránylag jól működött a tolerancia. Sajnos azonnal megalakult a szélsőséges Vatra Românească szervezet, de az első hónapokban még nem tudták megakadályozni, hogy egész sor eredményt érjünk el: új magyar tannyelvű osztályokat indítottunk, mind az általános, mind a gimnáziumi oktatásban, sok olyan magyar nemzetiségű kollégát sikerült hazahozni, akik a környező településeken tanítottak román iskolákban, a művelődési élet is megélénkült.

Még február közepén egy nagyon alapos tanulmányt nyújtottunk be, amely egy önálló magyar tannyelvű iskola beindítását indokolta. A vezetőtanácsban nem hangzott el érdemi ellenvélemény, és el is határoztuk, hogy a március utolsó hetében sorra kerülő ülésünkön történik meg a döntő szavazás. Biztosra vettük, hogy sikerülni fog.

1990. március 22-én a Vatra Româneasca Párt gyűlést hívott össze a városházára, amelyen jelen voltak a Megmentési Front vezetői, román értelmiségiek és az ortodox egyház képviselői, mintegy 60 személy.

A magyarságot hárman képviseltük. A téma a 19–20-i marosvásárhelyi pogrom volt (szerintük persze a magyarok voltak a kezdeményezők) és az a tény, hogy március 19-én egy tüntetést szerveztem a gimnázium magyar diákjai és tanárai részvételével, amelyen az önálló magyar tannyelvű oktatás bevezetését követeltük.

Súlyos vádak zúdultak rám: a románság elleni uszítás, a bukással fenyegetett diákok kényszerítése, hogy részt vegyenek a tüntetésen, a magyarok által elkövetett vérengzések Marosvásárhelyen, stb. Úgy éreztem magam, mint a csángó-ügyben összehívott pártgyűlésen, amit szóvá is tettem. Kivizsgáló bizottságot állítottak fel az ügy tisztázására, persze az nem talált semmiféle törvénytést.

Nyilván nem rúghattak ki a vezetőségből, de az első választásig korlátozták a jogköreimet és a magyar tannyelvű iskola létrehozása többé szóba sem jöhetett. Az más kérdés, hogy még napokig kaptam a fenyegető telefonhívásokat. A XII-es fiúk felajánlották, hogy megszervezik a védelmemet, de ezt nem vettem igénybe. Szerencsére nem történt semmilyen atrocitás.

A segesvári református templom 1993. szeptember 25-én zsúfolásig megtelt a helyi magyarság képviselőivel, ahol előterjesztettem azt a javaslatot, hogy hozzunk létre alapítványt a magyar tannyelvű oktatás és művelődés támogatására.

Az alapítványt 56 alapító tag hozta létre minimális alaptőkével, főleg iskolánk volt diákjai és tanárai, amely a Segesvári Gaudeamus Alapítvány nevet kapta, egy volt diákunk javaslatára. Idézek az alapszabályzatból:

„Fő célja a segesvári és környékbeli, szórványban élő, magyar nemzetiségű diákok anyanyelvű és keresztény értékrend szerinti nevelésének és oktatásának támogatása, főleg azoké, akik nehéz anyagi helyzetük miatt még középfokú tanulmányaikat sem tudnák folytatni, valamint a segesvári és környékbeli, szórványban élő magyarok művelődési életének a megszervezése.”

Az alapítás tizedik évfordulóján, 2003 tavaszán beszámolót tartottunk a szép számú jelenlevőknek tíz év megvalósításairól a megvásárolt és rendbe tett ingatlan dísztermében. Az ingatlanban már négy éve kollégium működik a vidéki diákok számára.

Javaslatomra megalakult a Gaudeamus Alapítvány Baráti Társaság, amelynek tagjai bel- és külföldi intézmények, illetve magánszemélyek, és amelynek célja, hogy a tagság adományaiból biztosítsuk a rászoruló diákok ösztöndíjait, és hozzájáruljunk az alapítvány működéséhez is.

A baráti társaság megalakulásának tizenötödik évfordulóján, 2018 májusában ünnepi gyűlést tartottunk a Gaudeamus Ház dísztermében.

A Gaudeamus Ház - Oktatási és Művelődési Szórványközpont, amelyben közel 60 diákot befogadó kollégium működik, elegáns, négyágyas szobákkal, minden szoba fürdőszobával ellátva, modern konyhával, étteremmel, számítógépekkel felszerelt tanulószobával, és egy 150 férőhelyes díszteremmel. Az építkezések a 2003–2008-as időszakban valósultak meg, főleg magyarországi támogatásokból, de németországi, hollandiai és hazai támogatóink is voltak.

A legjelentősebb támogatóinknak díszokleveleket nyújtottunk át.

2018 őszén már csak egy osztály indult a gimnázium magyar tagozatán az eddigi kettő helyett, a jelentkező tanulók száma nem érte el a két osztályhoz szükséges minimális létszámot. Bízunk abban, hogy a következő iskolai évben újraindíthatjuk a második osztályt. Az önálló magyar iskola létrehozása még mindig csak ábránd marad.

Feleségemmel együtt olvasunk a kisebbik szobában, szemben ülünk egymással. Elnézem ősz haját és kedves, fiatalos arcát, ahogyan a könyv fölé hajlik. Felidézem a fennmaradásunkért vívott harc küzdelmeit, amelyekben mindig hűséges társam, sokszor tanácsadó volt. Ha nem állt volna mellettem az utóbbi 15 év súlyos megpróbáltatásai alatt (tizenegy hasi műtét, vastagbélrák), már rég nem volnék életben. Amit életemben megvalósítottam, annak nagy részét neki köszönhetem. Adja Isten, hogy együtt meneteljünk tovább, még sok-sok évig.

Bogár az úton! (színes linómetszet, 2013)